

SOCIÁLNÍ EKONOMIKA V ČR A JEJÍ ŘEŠENÍ V PROJEKTU HEFAISTOS

Zdeněk Leznar

Abstrakt

Mezi lidmi a mezi oblastmi jimi obývanými vzniká od samého počátku nerovnost šancí. Ta se nepodařila v průběhu dějin vyloučit a v současné době se s ní setkáváme také v existující tržní ekonomice, založené na svobodném podnikání za účelem dosažení zisku. Těmto sociálním nerovnostem jsou vystaveny zejména nezaměstnaní, noví absolventi škol bez předchozí praxe, lidé s nedostatečným vzděláním, lidé předdůchodového věku, lidé bez vyhovujícího bydlení, lidé chudí a matky s malými dětmi. Dále pak i osoby, které se z různých důvodů ocitly mimo hlavní proud společnosti a ztratily přiměřené životní zázemí, zejména bydlení a zaměstnání, tím i finanční příjmy. Specifickou skupinu pak tvoří lidé se zdravotními problémy, zdravotně postižení nebo jinak hendikepovaní, drogově závislí, bezdomovci, lidé po návratu z výkonu trestu, z psychiatrických léčení, po návratu z dlouhodobé nemoci a další. Novodobou skupinu pak tvoří přistěhovalci a uprchlíci, zejména bez odborných a jazykových znalostí, a etnické menšiny.

Tento problém je natolik závažný, že se jej snaží řešit i Evropská unie. Základní cíl se spatřuje v dosažení maximální zaměstnanosti. Evropská komise při zajišťování tohoto úkolu doporučuje zaměřit se na oblast sociální ekonomiky, zejména na aktivity spojené s poskytováním placených i neplacených služeb, na opětné zapojování znevýhodněných skupin občanů do pracovního procesu a na vytváření rovných podmínek mezi skupinami občanů, včetně mezi muži a ženami. Sociální ekonomika v zemích Evropské unie zahrnuje okolo 900 000 podniků a představuje asi 10% hrubého domácího produktu a zaměstnanosti. Sociální ekonomika je součástí sociálního a ekonomického modelu budoucí Evropské unie. Evropská unie uplatňuje princip solidarity a rozdílů jak mezi různými skupinami obyvatel, tak mezi různými regiony. Opírá se o podniky sociální ekonomiky, které jsou v dané lokalitě již dobře zavedeny a navazují potřebné vztahy s místními autoritami, a podniky, které si za svůj cíl kladou zamezovat vyčleňování některých osob z okruhu běžné společnosti, a které naopak sledují jejich začleňování do této společnosti.

O společenské uplatnění těchto lidí se v zemích Evropské unie usiluje různými prostředky, mezi nimiž hraje významnou roli tato tak zvaná sociální ekonomika. Sociální ekonomika patří dosud v naší zemi mezi koncepce, které jen velmi obtížně pronikají do běžného života, a to v rovině pojmosloví.

Proto je žádoucí, aby se našly možnosti, způsoby a podmínky pro vytvoření příležitosti, které by jim umožnily vrátit se zpět, tj., aby nastala sociální inkluze a co nejvíce se omezila sociální exkluze. To je hlavním důvodem vzniku Rozvojového partnerství HEFAISTOS.

Abstract

Between the people and regions they inhabit an inequality of chances originates since the very beginning. It did not prove successful to eliminate this inequality in the course of history and at present we meet with it also in existing market economy based on free business for the purpose of profit acquirement. Particularly unemployed people, new school graduates without previous practice, people with insufficient education, people in pre-pension age, people without convenient housing, poor people and mothers with small children are exposed to those social inequalities. Furthermore also persons who have found themselves - for various reasons – out of the main society stream and have lost adequate living background,

especially housing and employment, and subsequently financial income as well. A specific group consists of people with health problems, healthwise or otherwise handicapped people, people dependent on drugs, homeless people, people after return from sentence, from mental homes, after return from a long-term illness, and others. A modern group consists of immigrants and refugees, particularly without professional and language knowledge, and ethnical minorities.

This problem is so much important that even European Union tries to solve it. A fundamental objective is seen in achievement of maximum employment. The European Commission in ensuring this commitment recommends to take aim at the sphere of social economy, above all at activities connected with providing payed as well as unpayed services, at repeated introduction of disadvantaged groups of citizens into working process and at creation of equal conditions between groups of citizens, including among men and women. Social economy in European Union countries comprises round 900,000 enterprises and represents about ten per cent of gross domestic product (GDP) and employment. Social economy is a part of a social and economic model of the future European Union. The European Union enforces a principle of solidarity and differences both between different groups of citizens and between different regions. EU leans upon social economy enterprises which are already well introduced in the given locality and follow necessary relations with local authorities, and enterprises that set themselves an aim to prevent exclusion of some persons from domain of common society, and which on the contrary follow their introduction into this society.

Within the European Union countries it has been striven for social enforcement of these people by different means, among which an important role is played by the so-called social economy. Social economy belongs as yet in our country among conceptions which only very hardly penetrate into current life, namely also on the level of terminology/conceptuality.

Therefore it is desirable that possibilities, methods and conditions for their return should be found, i.e. to establish social inclusion and restrict social exclusion as much as possible. This has been the main reason of origination of HEFAISTOS Development Partnership.

Klíčová slova

Sociální ekonomika, sociální exkluze, sociální inkluze, sociální podnikání, sociální podnik

Keywords

Social economy, social exclusion, social inclusion, social enterprise, social establishment

Program Iniciativy Společenství CIP EQUAL Evropské unie umožnil vznik projektu realizovaného občanským sdružením zdravotně postižených ORFEUS, v oblasti vyhlášených aktivit. Projekt je zařazen pod tématickou prioritu Rozvoje podnikání v rámci tématického opatření. Posilování sociální ekonomiky (třetího sektoru), zejména komunitních služeb se zaměřováním na zvyšování kvality pracovních míst v oblastech Cíle 1. Tento projekt je realizován pod názvem HEFAISTOS.

Potřeba řešení uvedených témat je historicky spojena s krizí sociálního státu, nejvíce s jeho malou schopností řešit trvalou a hlavně neustále se prodlužující dlouhodobou nezaměstnanost. Někteří odborníci charakterizují krizi sociálního státu jako výsledek souběhu několika procesů: flexibilizace trhu práce, rostoucí křehkost rodiny, proces stárnutí populace a doprovodné formy desolidarizace. S každým z nich jednotlivě by se sociální stát zřejmě dokázal vypořádat. Ony se však sbíhají, navíc v době, kdy globalizace snižuje vládám prostor k manévrování. Výsledkem je, že ve stejné době, kdy poptávka po zajištění roste, dramaticky

klesá možnost ji uspokojovat. Centrem zájmu by pak měli být jednotlivci, skupiny, ale i územní celky ohrožené sociálním vyloučením – exkluzí.

Mezi skupiny nejohroženější sociální exkluzí, na něž se rovněž projekt HEFAISTOS zaměřuje, patří:

- dlouhodobě nezaměstnaní občané, kteří jsou již chronicky neumístitelní, kde selhala pomoc úřadu práce,
- občané se zdravotním postižením, duševně nemocní,
- lidé předdůchodového věku,
- lidé s nízkým vzděláním,
- lidé bez běžného sociálního a rovněž rodinného zázemí např. po návratu z výkonu trestu, z psychiatrické léčebny, po dlouhodobé nemoci,
- bezdomovci,
- mladiství z dětských domovů a výchovných ústavů,
- etnické menšiny,
- matky s malými dětmi,
- mladí lidé, kteří nemají zajištěnou ani práci, ani bydlení,
- noví absolventi škol bez praxe,
- lidé z venkova i měst, které nízké příjmy směřují do chronické chudoby,
- přistěhovalci nebo uprchlíci.

Moderní státy hledají cesty k řešení problémů těchto skupin. Jednou z nich se zdá být participace nestátních subjektů, a tak dnes jsou aktuální otázky, do jaké míry a jakými způsoby mohou tyto subjekty nahradit či podstatně doplnit tradiční veřejný sociální systém. Jedním z nástrojů řešení může být zapojování nestátních subjektů do procesu poskytování veřejných služeb. Jejich základní výhodou je to, že při své činnosti vycházejí z podstaty svého postavení, které generuje vlastnosti jako je flexibilita, rychlost reakce, kreativita, ale např. také ochota podstoupit a nést riziko. Druhým z nástrojů řešení může a musí být kvalitativně nové zapojování obcí a samospráv obecně do procesu poskytování veřejných služeb, a to na základě:

- nových, vstřícných - legislativních podmínek
- existence jasných a obecně akceptovaných definic Sociální ekonomiky
- nových podmínek v oblasti přístupu k investičním možnostem, ale i nových zatím
- neznámých instrumentů atd.

Stav přímé rozpracovanosti systému Sociální ekonomiky je na velmi nízké úrovni u nás i v zahraničí. Neexistuje ani pilotní studie, která by uceleně objasňovala stav v okolí systému Sociální ekonomiky a postulovala principy uceleného systému sociální ekonomiky. Přitom definice alespoň nejzákladnějších principů je nutností pro úspěšnou aplikaci sociální ekonomiky do běžného prostředí. Mnoho podniků u nás se již jako sociálně ekonomické subjekty chovají. Jako příklad lze jmenovat Svaz českých a moravských výrobních družstev, ke z tří set členských subjektů je padesát, které plní sociální funkci, tj. zaměstnávají více nežli 50% osob se zdravotním postižením. Takovýchto podniků je jistě mnohem více. Bez jasného definování jejich sociálně ekonomické funkce ovšem zanikají v běžném podnikatelském prostředí a nelze s nimi specificky pracovat.

Současný stav zná systém subvencí pro zaměstnávání znevýhodněných osob. Nakolik je ovšem tento systém účinný, jednotný a motivující je diskutabilní. Sociální ekonomika ve snaze o plnohodnotné, bezztrátové uplatnění se na volném trhu se veřejné podpoře nebrání, ba někde je to nevyhnutelné. Přesto v sobě sociální podnikání nese potenciál mnohem menšího fiskálního zatížení.

Pro ilustraci, projekt HEFAISTOS v jednom ze svých dílčích výstupů definuje sociální ekonomiku jako systém Akcentující sociální cíle, solidaritu, sociální soudržnost a odpovědnost, demokratické řízení a participaci občanů. Současně klade důraz na prvky podnikání avšak nikoli na potřebu maximálního obrátu a zisku. Je nástrojem k eliminaci sociální exkluze, rozvoji místní zaměstnanosti a ekonomickému rozvoji přispívajícímu k vyváženému rozvoji a prosperitě místních lokalit.

Sociálně ekonomický podnik je charakterizován jako:

- firma vytvářená za účelem zaměstnávání osob s postižením nebo jinak znevýhodněných na trhu práce, kteří tvoří podstatnou část zaměstnanců;
- podnikatelský subjekt, který užívá vlastní tržně orientované výroby zboží a poskytování služeb vedoucí k naplňování svých sociálních cílů;
- každý ze zaměstnanců dostává tržní mzdu nebo plat odpovídající jeho práci, přičemž pracovní podmínky by měly být mezi všemi rovné;
- všichni zaměstnanci by měli mít stejná práva a povinnosti

Toto jsou některá z východisek pro tvorbu postulátů sociální ekonomiky, které mají tvořit konzistentní základnu pro determinaci sociálního podnikání. Sociální ekonomika má být vymezena poněkud širším definičním rámcem, který popíše co nejvíce vyčerpávajícím způsobem její charakteristiku.

Kontaktní adresa

Mgr. Zdeněk Leznar
Centrum sociálních služeb Vyškov, o.p.s.
Tyršova 29, Vyškov
email: domin@wo.cz